

67. Kuran'da Zaman

“Zamana kasem olsun! İnsan (zamanı değerlendirme konusunda) mutlaka hüsrandır.” (Asr Suresi, 1)

Kur'ân-ı Kerîm'in Zamanı İfade Şekli

Kur'ân-ı Kerîm'de zaman mefhumu, çok çeşitli kelime ve tabirlerle ifade edilir. Buna rağmen bizzat “zaman” kelimesine rastlanmaz. “Zaman”, lügat açısından “uzun veya kısa olan vakit” manasına gelir, yani mutlak zamanı ifade eder. Kur'ân, zaman yerine daha çok “vakit” kelimesini tercih eder ve kullanır. Bu kelime lügat yönüyle “bir iş için belirlenen zamanın nihayeti” demektir. Yani belirli, sınırlı bir zamanı ifade eden kelime, diğerine tercih edilmiştir. Bu tercihte, Kur'ân-ı Kerîm'in pratik gayesini görüyoruz. Yani fiili hayatta insan için pratik ve tatbiki olan mefhumlar daha mühimdir. Bunların hatırlatılması, nazari ve zihni mefhumlara tercih ve takdim edilmiş olmaktadır. Zaman meselesi de böyledir. Zamanla ilgili tabirlerin sayısı, insanın günlük hayatında arz ettiği ehemmiyetle doğru orantılı olarak artmaktadır.

Günlük Zaman ve Taksimi

Kur'ân-ı Kerîm, zamanla ilgili olarak dikkat çekmede en büyük ağırlığı “günlük zamana” verir. Bunu iki şekilde yapar:

“Gün” manasına gelen yevm kelimesini çok sık tekrar eder. Bu kelime çeşitli şekillerde 475 defa zikredilir.

Bir gün, önce “gece” ve “gündüz” olmak üzere iki ana kısma, sonra da bunlardan her biri daha teferruatlı birçok tâli bölümlere ayrılır. Bu bölümler çokça zikredilerek bir günün kısımlara taksimatı ve her bir kısmın ehemmiyeti üzerinde şuur ve dikkatler canlı tutulur.

Namaz Vakitlerinin Zaman Taksimindeki Yeri

Farz namazların mühim gayelerinden biri, Müslüman kimseye günlük zamanını taksim

ve programlama alışkanlığı kazandırmaktır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) fiili tatbikatı ve emirlerinde göreceğimiz üzere, bu vakitler; yatma, kalkma, eve çekilme, istirahat, evi terk etme, ziyaret, sohbet gibi günlük olarak yapmak zorunda olduğumuz bir kısım kaçınılmaz iş ve davranışların zamanlarını tespit etmektedir. Her namaz, bir zaman tanzimi olunca, Kur'ân'da namazdan bahseden bütün ayetler aynı zamanda “zaman şuuru” vermeyi gaye edinen ayetler sınıfına dâhil olur. Kur'ân'da namaz, en çok “salât” kelimesiyle ifade edilmiştir ve 100'e yakın yerde zikredilmiştir. Rükû, sücûd, kıyam gibi başka kelimelerle ifade edilen namaz manası bu rakamın içine dâhil değildir.

Arkadaş Seçimi

Zamanın değerlendirilmesi ile ilgili mühim tedbirlerden biri, iyi arkadaş seçimidir. Arkadaşın insan hayatında ve hususen çocuk terbiyesinde oynadığı rol hem mühimdir hem de sayılamayacak kadar çoktur. Kur'ân'da ve hadiste bu hususa ısrarla dikkat çekilir. Bir ömrün Allah huzurunda hesabı verilemeyecek kadar kötü geçmesine ve maruz kalınacak ebedî hüsrânın arkadaş yüzünden olabileceğine şu ayet şahadet etmektedir:

“O gün, zalim kimse ellerini ısırp: ‘Keşke Peygamberle beraber bir yol tutsaydım! Vay başıma gelenlere! Keşke falanca'yı dost edinmeseydim. And olsun ki beni, bana gelen Kur'an'dan o saptırdı...' der.” (Furkân, 25/27-29).

Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) Zamanı Kullanmasıyla İlgili Üç Prensiptir

Aleyhissalâtu Vesselâm işlerini, imkân nispetinde günlere göre haftalık, vakitlere göre günlük programlara tâbi kılmıştır. İmkân nispetinde de buna uymuştur.

Her iş için muayyen bir zaman dilimi, bir müddet ayrılmıştır. Aykırı hareket edildiği takdirde dikkat çekecek ve hatta Kur'ân vahyine yansıtacak derecede önemli hâdiselere sebep olacak

kadar bu müddetlere pek dakik şekilde riayet edilmiştir.

Zamanın boşa geçirilmesi söz konusu değildir.

Hiz. Peygamber'in haftalık ve günlük işlerini tanzim ve tatbikte bu üç prensip çerçevesinde hareket ettiği görülür.

İşin Hayırlısı Az da Olsa Devamlı Olanıdır

Zamanın değerlendirilmesinde mühim bir husus istikrardır. Yani, günün belli saatleri belli işlere tahsis edilince onun devam etmesi kuvvetle muhtemeldir. Parlayıp sönen, heyecanlı, iddialı ve fakat arkası gelmeyen kararlar ve davranışlar hadiste tavsiye edilmez. Fazla ibadete azmetmiş şahısların bunu ifade etmeleri veya böylelerini fiilen müşâhede etmeleri vesilesiyle Efendimiz (s.a.v.) şu mealde müdahalede bulunmuştur: "Allah'a en hoş ve en sevimli olan amel, az da olsa devamlı olanıdır." (Buhârî) Bu çeşit rivayetlerde Efendimiz (s.a.v.)'in insanlara, her zaman "güç yetirebilecekleri" işlere azmetmeyi tavsiye ettiği belirtilir. Hiz. Âişe'nin (r.a.), iş yaparken bu prensibi esas aldığı görülmektedir.

Kur'an'da Zaman

Kur'an-ı Kerim, üzerinde dikkatleri canlı tutmak için zamanı hatırlatan tabirleri sıkça kullanır. Her çeşit farz, vacip ve nafil namazlar, zaman tanzimine de yönelik gayeler taşımaktadır. Bu açıdan din, emirlerin büyük çoğunluğuyla insana zamanı azamî ölçüde değerlendirmeyi öğretmektedir. Hatta asıl gaye budur denilebilir.

Kur'an'ın Zamanı İfade Şekli

"Zaman" lügat açısından "uzun veya kısa vakit" anlamına gelir. Kur'an, zaman yerine daha çok "vakit" kelimesini tercih eder ve kullanır. Bu kelime lügat yönüyle "bir iş için belirlenen zamanın nihayeti" demektir. Kur'an-ı Kerim'de zamanla alakalı gün, hafta, yıl, asır, vakit, saat kelimeleri; bir fert için hangisi daha önemli ise önem miktarı kadar tekrar edilmiştir. Fert için en ehemmiyetli gün olduğundan Kur'an'da en çok zikredilen "yevm", yani "gün" kelimesidir

ki 475 defa zikredilmektedir. Kur'an-ı Kerim, ilk sayfalarından itibaren en son sayfalarına kadar, hiç fasıla vermeden okuyucusuna zaman mefhumunu hatırlatmaktadır.

Arapçada "lejl" (gece) kelimesi, güneşin batması ile sabahleyin "feci-i sâdik" denilen ikinci fecrin doğuşuna kadar geçen zamanı ifade eder. Geri kalan müddete ise "nehâr" (gündüz) denir. Kur'an-ı Kerim'de gündüz (nehâr) 57, gece (lejl) 92 kere zikredilir. Gece müddeti yıllık olarak ele alınınca günün tam yarısı eder. Bu nedenle azamî ölçüde değerlendirilmelidir.

Farz namazların mühim gayelerinden biri, Müslüman kimseye günlük zamanı taksim ve programlama alışkanlığı kazandırmaktır. Kıyâmü'l-lejl (gece kalkışı)'ne Kur'an-ı Kerim önem vermektedir. Büyük İslam medeniyetlerinin parlama dönemlerini hazırlayanların hayatında gece kalkışı önemli yer tutar. Kıyâmü'l-lejl Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) farzdı, fakat ümmetine nafilidir. Bu sünnet, Kur'an-ı Kerim'in emridir:

"Rabbini adını sabah akşam an (zikret). Geceleyin O'na secde et, O'nu geceleri uzun uzun tesbih et." (İnsan, 26)

"Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun bükün, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetinden dileyen kimse, inkâr eden kimse gibi olur mu?" (Zümer, 9).

Daha sonra (8 ay ila 10 yıl arasında değişen bir müddet sonra geldiği belirtilir) Kur'an-ı Kerim'de gece kalkışıyla alakalı hafifletmeler ifade edilmiştir. Hastalar, cihada çıkanlar gibi mazeretliler muaf tutulmuştur. Gece kalkılacak müddet en az gecenin dörtte biri, en fazla dörtte üçü olarak belirtilmiştir. Bu farklılık gecenin uzunluğundan dolayıdır. Kıyâmü'l-lejl öncelikle ibadet, yani namaz ve Kur'an tilaveti içindir. İlimle de meşgul olunabilir. Kıyâmü'l-lejl'in, Kur'an-ı Kerim'de "gece" kelimesinin "gündüz" kelimesinden çok zikredilmesi ve bu emrin Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) peygamberliğinin ilk yıllarında verilmesi sebebiyle önemli bir yeri vardır.

Zamanla İlgili Telakki ve Tedbirler

Vicdanî tedbirleri almaya telakki diyoruz. İnsanın yaşadığının şuuruna erebilmesi için, ömrünün her gününü aynı tarzda geçirmemelidir. Bazı aylar, bazı saatler diğerlerine nazaran farklı olmalıdır. Dinimizdeki mübarek aylar ve günlerle bu sağlanmaktadır. Bu farklı değerdeki aylar ve günler sayesinde insanda hasıl olabilecek monotonluk kırılmaktadır. Ahirete inanan, her gününden, her saatinden hesap vermenin endişesini vicdanının derinliklerinde duyan bir kimse için zaman değerlendirmede mühim bir telakki, ömrünü içinde bulunduğu gün bilmesidir. Birçok fenalığın kaynağı, tûl-i emel denilen uzun yaşama vehmi kabul edilmiştir.

İslam dini, günlük zamanı üç ana maksada uygun olarak programa bağlamamızı emreder:

İbadet

Rızkın kazanılması

Hayatımızı murakabe ve tefekkür